

N. PÁL JÓZSEF

„S elbulltanak legjobbjaink...”

Drága Andor!

Sosem szólítottalak így, véltem, ez a debreceniek, az ősrégi barátok, tisztelők, a kedves tanítványok előjoga csupán. Én nem voltam a tanítványod – legalábbis a szó „adminisztrációs” értelmében nem –, még neveddel is az ország másik végében találkoztam először a kicsi Sinka-könyved címoldalán, 1978 tavaszán, koranyarán talán. Mi tagadás: sem Sinka Istvánról, sem Rólad nem hallottam addig, ám a fekete bojtár barázdáltan markáns arca, szemének a fotóról is áttűnő szomorkás szigora, no meg a neved valamiféle erő sugalló dallama menten megfogott, s képtelen voltam elfelejteni már. De hát az ókori világ mámorában éltem az idő tájt, így a könyvet nem rögvest, csak esztendőök múltán, a Czine Mihály varázskörében otthonra lelt lélekként olvastam el, akkoriban tán, midőn közös mesterünk egyetemi szobájából kilépve először nyújtottál kezet nekem. Gondolom, Miska (tudta, hogy az ajtó előtt ácsorgok) szólt rólam Neked valamit, tény, hogy a mosoly s a mozdulat, ahogy a számodra idegen fiúnak adtál parolát hasonlíthatatlanul volt lefegyverző s felemelő egy időben. „Szervusz” – mondtad nekem, a harmadévesnek, a szelídségnek s az emberi „egyenességnek” azzal az együtt lélegzésével, ahogy az ember egy sosem látott, ám mégis ős-ismerőssé fogadott lelki „testvért” magához ölel. Harminchét-harmincnyolc lehtél, ritka szép, szabályos férfiarccal, karcsún és fiatalon, a debreceni bölcsészkar frissen kinevezett docense, akinek ebbéli „sikerét” két, a várba telepített Eötvös Kollégiumba tévedt hallgató oly leplezetlen örömmel adta elő – „Andor docens lett!”, mondták lelkendezve –, amilyet sem azelőtt, sem azóta nem láttam én. Ezt az embert, ezt a tanár rettenetesen szeretik, gondoltam akkor, de hogy e szeretetnek mennyire a szaktudás tisztelete, mennyire az akkoriban még fél-ellenzéki számba vehető „témáid” vonzereje, mennyire a hallgató-barát magatartás, s mennyire a szelídségnek a Rólad sugárzó, szóval megnevezhetetlen sűrítőménye volt a legfőbb mozgatója, nem gondolkoztam igazán.

Tőled akkor is lehetett tanulni, amikor éppen nem mondtál semmit. Korombeli tanítványod, a ma már a futballtörténetben jeleskedő Sándor Mihály írta ezt megrendülten, amikor halálod hírért vette, s ennél egyszerűbb, ugyanakkor fontosabb mondatot aligha tudott bárki megfogalmazni Rólad. Tán a tartás és a szeretet, az értékrend és a halk bölcsesség rendíthetetlen együttállásából fakadt ez a „képességed”, meg lényed, emberi valód ama bizonygathatatlan, mert fogalmakkal definiálhatatlan, mégis egyértelmű „üzenetéből”, hogy a reánk borult mocskokban is tiszták maradhatunk. Lehet, valóban „ellenméreg” voltál Te a helyi kisebb, meg az országos mérgezések, számítgatások, félelmek, hazugságok idején már a pusztá jelenléteddel is, ahogyan ezt másik tanítványod, Gróh Gáspár fejtegette olyan pontosan.

Hiszem, hogy tisztább embert nem ismertem Nálad, s szelídebbet sem talán. Mert a felhorgadást még szívbeli barátodról, a Hozzád hasonlóan Jézus parancsa szerint élt Nagy Gáspárról is el tudtam képzelni néhanap, ám ilyen tapasztalatom Veled nem

akadt soha. Ha valakire, hát Reád biztosan igaz: az evangéliumot terjeszteni csak evangéliumi szóval – s magatartással – lehet, ha hitünkről, magyarságunkról, önnön veszélyeztetett értékeink védelméről s felmutatásáról van szó, akkor is. Értéket védő s felmutató tudós voltál Te is egész életedben, a Horváth János-i, Barta János-i, Kiss Ferenc-i, Czine Mihály-i hagyományokon, az egyetemes magyarságról való tudás letörhetetlen szolgálatosa, aki ha írt s szólt, nem a gyarlóságokon lovagolt, ám vitázott, vívott, ha kellett, s én jól emlékszem bizony másra is. Egy engesztelhetetlen, ugyanakkor keserű „belső szigorra” talán, amivel a haza nevében öblögető, rikácsoló, vagy naivan lelkesülő régebbi s újabb bolondériákat, színvonaltalanságokat tetted szóvá, gyötrődve, meditálva nemegyszer, inkább csak „asztal mellett” persze. „Nehéz ez, mondtad, nagyon nehéz”, hisz – összességében – oly gyengék, gyámoltalanok vagyunk, s ezek az amúgy – többségükben – jóra való, de fél-dilettáns – ezt a szót nagyon szeretted – lelkek erőnk gyengítésének esélyét, s az ámulást szimatolják minden józan ellenvéleményben. Ha valamiben, akkor e „tartózkodásban” nem értettem Veled egyet Isten igazában. Vélttem, a Te emberi s szakmai tekintélyed a szigorúbb – hangos – szót is „elviselné” talán, emlegettem is ezt néhanap, Te a múlt esztendővel egyre fáradtabban sóhajtottál, s a Czine Miskától kapott útravalóra tekintettel inkább: a butaság majd elenyészik, a csúcokat kell felmutatni, példákat kell adni, ez a mi feladatunk.

Igen, belátom, ez a mi feladatunk, drága Andor, de most már azt is tudni vélem, hogy e feladattudat állandó szolgálata – Istenem, mi mindent, mennyi végeznivalót, néha fölöslegesnek látszó stallumot, ilyen-olyan tagságot vettél magadra! –, no meg e sorsvállalás levethetetlen kényszerének s a hiábavalóság néholi érzetének („hiába éltem”, írtad 2004. december 5-e után) feszültsége égetett el oly irgalmatlanul gyorsan Téged is. Kinek ennyi, kinek annyi időt szab ki a sors, ezt is tudom, ám hiszem, hogy a Te életed, a Te pályád, amit Isten akarata, jóváhagyása s kegyelme kísért, csakis e hit, elkötelezettség, állhatatosság, szeretet s e feszültség felismerésének erőterében lesz értelmezhető, akárcsak a történelmünk. Mert „áldás és átok” az, amit örökségül kaptunk Tőled, Czine Miskától, Németh Lászlótól, s Adyától persze, aki e főbekölíntő paradoxont fogalmazta meg, s még Vörösmartytól talán, mert esküszöm, hogy a halálozód hírének vételét követő percekben, ott az esztergomi dombtető csillagos ege alatt a Szózat sorain kívül nem jutott eszembe semmi sem.

S nemigen jut eszembe más azóta sem Andor, fel-felvillanó képek a közös életünk-ből csupán. Egy gesztus, ahogy az első, a Hitelnek adott sport-esszém olvastán hátba vertél barátian („Hát, ez nem igaz!” – ilyesfélét mondtál), vagy ahogy elképesztően intim férfi-dolgokról váltottunk szót 2005 novemberében a poharunkat forgatva a Keleti pályaudvar büféjében. Aztán ahogy a nyakas kálvinista Czine Miska Veled is folytonosan évődő szavait idézted somolygó szeretettel nekem (Katolikus vagy te is? Nagy hiba ez, de hát mit csináljunk, az is csak Isten teremtménye!), meg ahogy 1999 februárjában a sírnál a reánk szakadt hóesésben búcsúztattuk őt, ami után oly indultalattal öleltél át könnyes szemmel s szótlannul, mint aki tudja: valaki (valami) végleg útra vált belőlünk.

Igen, valaki útra vált belőlünk (belőlem) megint. Én meg itt maradtam, tanakodó tétován, a Szózat sorain botorkálva egyre: „Áldjon vagy verjen sors keze...”, „S elhulltanak legjobbjaink...”, „Megfogyva bár...”. Meglehet, csupa gyász, „torokmaró keserűség” dúl bennem csupán, ahogyan azt Nagy László Tamási Arontól búcsúzva

írta egykoron, no meg a tehetetlen düh, a béke, az átkozódásra való hajlam s az isteni végzésben való megnyugvás kavargó pillanatai. Nem is lehet ez most másképp talán, hisz a kérdés, az értetlenül dühös kérdés, amit a csillagos égre néző ember kérdezhet csupán, itt dübörög bennem továbbra is.

Nagy Isten, mit tettél, miért tetted ezt, s mi lesz így velünk! S áldjuk a nevedet, hogy Görömbei Andrást adtad nekünk!

Drága András, Andor, Isten Veled! ◀

Zöld Anikó: Fények